

УДК 159.9:316.6:378

Маргарита ФРОЛОВА

старший викладач,
Херсонський національний технічний університет,
<https://orcid.org/0000-0002-6650-053X>,
e-mail: frolova.marharyta@kntu.edu.ua

Наталія СТЕЦЕНКО

кандидат педагогічних наук, доцент,
Херсонський національний технічний університет,
<https://orcid.org/0000-0001-7465-0426>
email: NataStetsenko@ukr.net

ЦІННІСНІ ОРІЄНТАЦІЇ ЯК ОСНОВА ПРОФЕСІЙНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ ПСИХОЛОГА

У статті всебічно аналізуються ціннісні орієнтації як фундаментальний компонент формування професійної ідентичності психолога. Стаття підкреслює важливість ціннісних орієнтацій як критерію професійної зрілості. Обґрунтовано, що система цінностей виступає внутрішнім регулятором професійної діяльності.

Наголошено, що ціннісні пріоритети безпосередньо впливають на мотивацію професійної діяльності, здатність до глибокої рефлексії та прийняття професійно відповідальних рішень.

Професійна ідентичність психолога розглядається як динамічне утворення, яке особливо актуалізується в умовах сучасних соціальних трансформацій, зростання психологічних запитів суспільства та ускладнення професійних викликів.

Ключові слова: ціннісні орієнтації, гуманізм, мотивація, відповідальність, моральність, рефлексія, емпатія, толерантність, етичність.

Margarita FROLOVA, Natalia STETSENKO

Kherson National Technical University

VALUE ORIENTATIONS AS THE FOUNDATION OF A PSYCHOLOGIST'S PROFESSIONAL IDENTITY

This paper examines value orientations as a fundamental basis for the professional identity of psychologists, emphasizing their crucial role in shaping ethical behavior, interpersonal sensitivity, and personal integrity within the helping profession. Value orientations are understood as relatively stable systems of beliefs and priorities that guide an individual's choices, motivations, and professional conduct. In the context of psychology, these values influence not only how specialists perceive their clients and professional responsibilities, but also how they construct their own sense of identity within the field.

The study highlights that the professional identity of a psychologist is formed at the intersection of personal values, societal expectations, and professional standards. Core values such as empathy, respect for human dignity, responsibility, and commitment to personal growth are shown to be central components of a psychologist's value system. These values serve as internal regulators that help practitioners navigate complex ethical dilemmas, maintain emotional resilience, and foster meaningful therapeutic relationships.

Furthermore, the paper discusses how the internalization of professional values supports the development of a stable and coherent professional identity, contributing to higher levels of job satisfaction, ethical consistency, and professional competence. The formation of such an identity is presented as a dynamic and continuous process influenced by education, professional experience, and reflective practice. Ultimately, the research underscores that value orientations are not merely personal preferences but foundational elements that define the essence of psychological practice and ensure the quality and integrity of professional activity.

Keywords: value orientations, humanism, motivation, responsibility, morality, reflection, empathy, tolerance, ethics.

<https://doi.org/10.31891/PT-2026-1-30>

Стаття надійшла до редакції / Received 16.02.2026

Прийнята до друку / Accepted 16.03.2026

Опубліковано / Published 26.03.2026

This is an Open Access article distributed under the terms of the [Creative Commons CC-BY 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/)

© Фролова Маргарита, Стеценко Наталя

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями

Професійна ідентичність психолога є не лише результатом формального навчання чи оволодіння техніками, вона ґрунтується на системі глибинних переконань, моральних установок і гуманістичних принципів. Саме цінності визначають те, як спеціаліст інтерпретує поведінку клієнта, оцінює межі власної професійної відповідальності й ухвалює етичні рішення. Тому дослідження ціннісних орієнтацій як базового елементу професійної ідентичності психолога має особливу актуальність і значущість. У науковому вимірі проблема полягає в недостатній визначеності механізмів, через які ціннісні орієнтації сприяють становленню професійного «Я». На практичному рівні це проявляється у потребі підготовки фахівців, здатних діяти етично, відповідально й усвідомлено, опираючись на стійку систему професійних цінностей.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Вивченням особливостей формування професійної ідентичності займалися такі науковці, як Г. Костюк, О. Остапівський, О. Савицька, Т. Атрощенко, М. Хараджи, О. Кокун, А. Разумна та ін. У своїх дослідженнях вони розглядають професійну ідентичність як цілісне, багатовимірне утворення, що поєднує систему цінностей, професійних установок, соціальних ролей і уявлень особистості про себе як фахівця.

Дослідники Н. Шевченко, О. Тігаренко, А. Липка та І. Цимбалюк акцентують увагу на тому, що професійна відповідальність

психолога є ключовим складником його професійної ідентичності. Вона охоплює усвідомлення фахівцем наслідків власних рішень, неухильне дотримання етичних норм та забезпечення психологічної безпеки клієнтів.

Вітчизняні вчені (Н. Губа, О. Андрющенко, І. Бех та ін.) підкреслюють значущість рефлексії, самоконтролю й відповідальності як основ професійної надійності та довіри до психолога, водночас інші науковці (І. Бех, О. Безпалько, Г. Балл та ін.) зазначають, що гуманістичні цінності становлять моральну основу професійної ідентичності, визначаючи повагу до гідності, унікальності особистості та її розвитку.

Українські дослідники (В. Гладь, В. Бліхар, М. Бліхар, Г. Католик, М. Миколайчук, Н. Головатий) розглядають індивідуальну цінність як багатовимірне соціокультурне явище, що формується у взаємодії особистості й суспільства та інтегрує внутрішні переконання з соціальними нормами, визначаючи самореалізацію, моральний вибір і соціальну відповідальність.

Натомість в українському науковому дискурсі недостатньо розробленими залишаються ціннісні орієнтації психологів як складова їхньої професійної ідентичності та чинник становлення професійного «Я». Водночас цінності формують смислове ядро професійної діяльності, визначаючи мотивацію, відповідальність і реалізацію гуманістичних ідеалів, що зумовлює актуальність подальших теоретичних і емпіричних досліджень цієї проблематики.

Формулювання цілей статті

Метою дослідження є комплексний психологічний аналіз впливу ціннісних орієнтацій на професійні рішення фахівця та його дотримання етичних норм. У межах роботи передбачається виявити роль системи цінностей у формуванні професійної ідентичності психолога; проаналізувати механізми, за допомогою яких цінності визначають вибір професійних стратегій і поведінкових рішень, а також окреслити значення ціннісно-смислової структури особистості для забезпечення сталого професійного розвитку. Таке дослідження дає змогу поглибити розуміння того, як інтеграція ціннісних установок впливає на якість професійної діяльності та підтримання високих стандартів етичної відповідальності.

Виклад основного матеріалу

Ціннісні орієнтації посідають центральне місце у формуванні професійної ідентичності фахівця будь-якого профілю, а особливо —

психолога, чия діяльність безпосередньо пов'язана з розумінням, супроводом та трансформацією внутрішнього світу людини. Відповідно до наукових міркувань В. Дяченко, І. Мунасипової – Мотяш, ціннісні орієнтації особистості є однією з важливих загальнонаукових проблем, їх значущість визначається тим, що вони виконують функції регуляторів поведінки та виявляються в усіх областях людської діяльності, у тому числі й професійній [3, с.147].

Саме ціннісна основа забезпечує цілісність і стабільність професійного образу «Я», визначаючи здатність спеціаліста будувати етичну, відповідальну і науково обгрунтовану практику.

Ціннісні орієнтації слід розглядати як внутрішню систему принципів, що регулюють діяльність фахівця й упорядковують його взаємодію з професійним середовищем. У психології праці цінності розглядають як стійкі пріоритети, що визначають життєву позицію людини. Дослідник Г. Католик підкреслює, що цінності є персональними конструктами образу «Я», що відображають суб'єктивну значущість для людини та мають власну психологічну енергію, здатну спрямовувати й активізувати її поведінку [6].

Для психолога вони виконують подвійну функцію: з одного боку, виступають критеріями професійного вибору та саморозвитку, а з іншого — гарантують гуманістичну спрямованість практики. У цьому сенсі ціннісні орієнтації є не лише особистісною характеристикою, але й основою професійної етики.

Однією з центральних цінностей у діяльності психолога є гуманізм — визнання унікальності, автономії та гідності кожної людини. Гуманістична парадигма передбачає відмову від оцінювання особистості клієнта, зосередженість на його потенціалі та здатності до змін. Саме тому гуманізм є фундаментальним елементом професійної ідентичності: психолог, для якого ця цінність є дійсно інтегрованою, сприймає свою роботу не просто як надання послуг, а як партнерську взаємодію, спрямовану на підтримку особистісного зростання клієнта. Сучасні науковці підкреслюють, що використання морально-етичних і духовних ресурсів власної особистості у встановленні партнерських взаємин із клієнтом та спільному досягненні мети фактично відображає практичну реалізацію гуманістичної теорії [1, с.193].

Другою ключовою цінністю є відповідальність, яка передбачає відповідальність психолога за власний професійний розвиток, а також за етичне й коректне застосування психологічних методів перед клієнтом і суспільством та є ознакою зрілої особистості й ефективної професійної взаємодії. У науковому дискурсі її розглядають як здатність індивіда усвідомлено приймати рішення, брати на себе обов'язки й

нести наслідки власних дій. Така здатність формується на перетині внутрішніх цінностей, рівня саморегуляції та соціальних очікувань, що визначають межі прийнятної поведінки в певному середовищі [4, с.8].

Науковість — важлива цінність професійної діяльності психолога, що передбачає об'єктивність, перевірку даних і використання науково обґрунтованих методів. Вона відрізняє професійну практику від дилетантської, вимагає постійного оновлення знань і опори на емпіричні дані. Таким чином, науковість є складовою професійної ідентичності та дотримання стандартів практики.

Ціннісні орієнтації фахівця тісно пов'язані з його моральними якостями, зокрема чесністю, толерантністю та етичністю. Емпатія є ключовим інструментом професійної діяльності психолога, оскільки сприяє встановленню довірливого контакту та глибшому розумінню переживань клієнта за умови дотримання його особистісних меж. У контексті поглядів вітчизняних дослідників, що вивчали професійно важливі якості психолога, варто виокремити позицію І. Цимбалюка, який розглядає емпатію як здатність психолога до входження у внутрішній світ іншої особи, що супроводжується процесами співпереживання та співчуття [9].

Толерантність як цінність проявляється у здатності психолога приймати різні світогляди, культурні особливості, ідентичності та життєві сценарії клієнтів без накладання власних норм. У сучасному суспільстві ця цінність стає одним із найважливіших чинників професійної компетентності.

На думку Залановської, толерантність передбачає відсутність проявів ксенофобії, релігійної нетерпимості та будь-яких форм насильницької активності. У цьому контексті толерантна поведінка розглядається як важливий чинник стабільного суспільного розвитку та міжкультурної взаємодії [5].

Формування професійної ідентичності психолога тісно пов'язане з рефлексією — здатністю осмислювати власні дії, мотиви, реакції. Рефлексивні практики дозволяють фахівцеві усвідомити, які цінності дійсно є інтегрованими, а які перебувають на рівні декларацій. Це особливо важливо в умовах, коли психолог працює з різними клієнтськими групами та переживає емоційно складні ситуації. Рефлексія забезпечує цілісність професійної ідентичності, дозволяючи адаптуватися до нових професійних викликів і зберігати стабільність особистісної позиції. Н. Губа пропонує оптимальне розуміння процесу рефлексії як багатовимірного процесу самопізнання, що охоплює аналіз минулого досвіду, усвідомлення власних мотивів, дій і переживань.

Вона також передбачає формування саморозуміння через призму ставлення інших людей та врахування соціального контексту [2, с.18].

Важливо також урахувати соціокультурний аспект. Ціннісні орієнтації не існують у відриві від контексту — вони формуються під впливом суспільних норм, наукових парадигм, етичних кодексів і культурних очікувань. Як підкреслює С. Федько, професійна діяльність психолога відбувається в умовах інтенсивної взаємодії з носіями певного менталітету, а психологічні труднощі клієнтів значною мірою зумовлені соціокультурними чинниками. Посередником між психологічним консультуванням і культурним контекстом виступає соціокультурна рефлексія психолога, що забезпечує усвідомлення культурної зумовленості професійної діяльності та формування культурно доцільних стратегій фахової поведінки [7].

Для емпіричної верифікації результатів дослідження було проведено опитування серед випускників другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності 053 «Психологія» Херсонського національного технічного університету. Метою опитування стало визначення ціннісних орієнтацій, що формують професійну ідентичність майбутніх психологів, а також з'ясування впливу цих цінностей на їхню мотивацію, професійне самовизначення та готовність до практичної діяльності.

Дослідження було спрямоване не лише на опис ціннісних пріоритетів молодих фахівців, але й на виявлення змін, що відбулися у їх професійних установках і мотиваційних компонентах у період від завершення навчання в магістратурі до початку практичної професійної діяльності.

Результати опитування показали, що більшість респондентів нині працюють в освітній сфері або у сфері приватної психологічної практики (разом 62%). Інші учасники представляють організаційну/бізнес-психологію (18%) та соціально-психологічні служби (20%).

Щодо важливості професійних цінностей, найбільш значущими виявилися гуманізм і повага до особистості (94% оцінили важливість на 4–5 балів), етичність і професійна відповідальність (91%), емпатія та прийняття (89%) і допомога іншим (87%). Професійна компетентність та науковість підходів також отримали високі оцінки — відповідно 84% і 79%. Найчастіше серед ключових цінностей респонденти додатково згадували емпатію як основу роботи психолога.

Порівняння актуальних цінностей із періодом навчання у магістратурі показало, що у більшості випускників (67%) ціннісні пріоритети певною мірою змінилися. Основні зміни стосувалися

зростання значущості практичної етичності, відповідальності та реалістичного розуміння професійних меж. 23% зазначили, що їх цінності змінилися суттєво, а 10% не відзначили жодних змін.

Щодо професійної ідентичності, 58% респондентів повністю ототожнюють себе з професією психолога, ще 28% — скоріше так, ніж ні. Найбільший вплив на формування ідентичності мали практичний досвід (72%), навчання в магістратурі (61%), а також наставники та викладачі (54%). Особистий життєвий досвід назвали важливим 49% опитаних.

Зв'язок між цінностями та професійною ідентичністю виявився тісним: 64% респондентів зазначили, що їхні ціннісні орієнтації дуже сильно впливають на становлення як фахівця, а 27% — що впливають значною мірою. Крім того, 71% учасників підтвердили, що їхні цінності допомагають підтримувати професійну мотивацію та емоційну стійкість, а 22% — що це відбувається частково.

Таким чином, результати дослідження дозволяють констатувати, що для молодих психологів ціннісна сфера є ядром професійної ідентичності та відіграє вирішальну роль у формуванні готовності до роботи, виборі професійного середовища й подальшого розвитку.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямі

Аналіз літературних джерел з обраної проблематики та проведене емпіричне дослідження дають нам змогу сформувані такі висновки.

Ціннісні орієнтації є фундаментальною основою формування професійної ідентичності психолога. Вони визначають стиль професійної взаємодії, моральні межі діяльності, здатність до автономного прийняття рішень і якість надання психологічної допомоги. Інтеграція цінностей у професійну ідентичність забезпечує цілісність фахівця, його етичність, науковість і відповідальність.

У сучасному світі роль ціннісних орієнтацій лише зростає, адже психологічна практика стає все більш різноманітною, емоційно насиченою та соціально відповідальною. Тому формування професійної ідентичності психолога неможливе без усвідомленого ставлення до власних цінностей, їх рефлексії та розвитку.

Перспективи подальших досліджень убачаються у поглибленому вивченні динаміки ціннісних змін упродовж перших років професійної практики та аналізі їхнього впливу на ефективність діяльності молодих фахівців.

Література

1. Гнатчук О., Шестакова К., Яремчук С. Використання принципів гуманізму в соціальній роботі. *Social Work and Education*, Vol. 9, No 2, 2022. DOI:<https://doi.org/10.25128/2520-6230.22.2.1>
2. Губа Н. О. Рефлексія: проблематика формулювання концепту. *Наукові записки. Серія: Психологія*, Випуск 3(5). DOI:<https://doi.org/10.32782/cusu-psy-2024-3-2>
3. Дяченко В. А. Особливості ціннісних орієнтацій практикуючих психологів / В. А. Дяченко, І. А. Мунасіпова-Мотяш // *Габітус*. – 2022. – Вип. 42. – С. 147-151. Режим доступу: https://nbuv.gov.ua/UJRN/habit_2022_42_27
4. Задорожня-Княгницька Л. В., Нетреба М. М., Пучина О. О. Категорія відповідальності в понятійному полі проектування здобувачем вищої освіти власного професійного майбутнього. Психологічні аспекти проектування особистістю майбутнього в умовах сучасності: монографія [Електронне видання] / Шахов В. В. та ін.: за заг. ред. Блашкової О. М. Київ: Маріупольський державний університет, 2025. 289 с.
5. Залановська Л. І. Аналіз теоретико-методологічних підходів до проблеми толерантності як психологічного феномена. Теорія і практика сучасної психології. Київ, 2017. URL:<https://www.tpsp-journal.kpu.zp.ua> > 4 pdf
6. Католик Г. В. Концепція «Я» дитячого практичного психолога: монографія, Львів: Галицька видавнича спілка, 2020. 311 с.
7. Федько С. Л. Культуродоцільність психологічної допомоги: клінічні підстави. *Журнал «Перспективи та інновації науки»* (Серія «Психологія»), № 1(19) 2023 DOI:[https://doi.org/10.52058/2786-4952-2023-1\(19\)-503-514](https://doi.org/10.52058/2786-4952-2023-1(19)-503-514)
8. Шахов В. Особливості становлення професійної ідентичності майбутніх психологів у процесі професійної підготовки *Наукові записки ВДПУ імені М. Коцюбинського. Серія: педагогіка і психологія*. Випуск 74. 2023 DOI:<https://doi.org/10.31652/2415-7872-2023-74-89-95>
9. Цимбалюк І. М. Психологічне консультування та корекція: [навч. посібн. Модульно-рейтинговий курс] / І. М. Цимбалюк. – 2-ге вид., випр. і доп.-К.:ВД «Професіонал», 2007. – 544 с.

References

1. Hnatchuk O., Shestakova K., Yaremchuk S. (2022). Vykorystannia pryntsyviv humanizmu v sotsialnii roboti [The use of humanistic principles in social work]. *Social Work and Education*, Vol. 9, No. 2, 2022. DOI: <https://doi.org/10.25128/2520-6230.22.2.1> [in Ukrainian].

2. Huba N. O. (2023). Refleksiiia: problematyka formuluvannia kontseptu [Reflection: the problem of conceptual formulation]. *Naukovi zapysky. Seria: Psykholohiia*, Vol. 3(5), 2023, pp. 56–65). DOI:<https://doi.org/10.32782/cusu-psy-2024-3-2> [in Ukrainian].
3. Diachenko V. A., Munasytova-Motiash I. A. (2023). Osoblyvosti tsinnisnykh oriientatsii praktykuiuchykh psykholohiv [Features of value orientations of practising psychologists]. *Psykhohiia osobystosti*, Vol. 42, pp. 30–38. https://nbuv.gov.ua/UJRN/habit_2022_42_27 [in Ukrainian].
4. Zadorozhnia-Kniahnytska L. V., Natreba M. M., Puchyna O. O. (2025). Kategoria vidpovidalnosti v poniatinomu poli proiektuvannia zdobuvachem vyshchoi osvity vlasnoho profesiinoho maibutnoho [Category of responsibility in the conceptual field of designing one's own professional future by a higher education seeker]. In: *Psykhohichni aspekty proiektuvannia osobystistiu maibutnoho v umovakh suchasnosti*: monograph (O. M. Blashkova, Ed.). Kyiv: Mariupol State University, 289 p. [in Ukrainian].
5. Zalanovska L. I. (2017). Analiz teoretyko-metodolohichnykh pidkhdov do problemy tolerantnosti yak psykholohichnoho fenomena [Analysis of theoretical and methodological approaches to the problem of tolerance as a psychological phenomenon]. *Theory and Practice of Modern Psychology*. Kyiv, 139 p. URL:<https://www.tpsp-journal.kpu.zp.ua> > 4 pdf [in Ukrainian].
6. Katolyk H. V. (2020). Kontsepsiia “Ya” dytiachoho praktychnoho psykholoha [The concept of “I” in child practical psychology]: monograph. Lviv: Halytska vydavnycha spilka, 311 p. [in Ukrainian].
7. Fedko S. L. (2023). *Kulturodostilnist psykholohichnoi dopomohy: klinichni pidstavy* [The cultural relevance of psychological assistance: clinical grounds]. *Perspektyvy ta innovatsii nauky* (Series “Psychology”), No. 1(19), 2023. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-4952-2023-1\(19\)-503-514](https://doi.org/10.52058/2786-4952-2023-1(19)-503-514) [in Ukrainian].
8. Shakhov V. (2023). *Osoblyvosti stanovlennia profesiinoidyentychnosti maibutnikh psykholohiv u protsesi profesiinoidyidhotovky* [Features of the formation of professional identity of future psychologists in the process of professional training]. *Naukovi zapysky Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University, Series: Pedagogy and Psychology*, Issue 74, 2023. DOI: <https://doi.org/10.31652/2415-7872-2023-74-89-95> [in Ukrainian].
9. Tsybaliuk I. M. (2007). *Psykhohichne konsultuvannia ta korektsiia: modulno-reitnyhovy kurs* [Psychological counseling and correction: a modular-rating course]. 2nd ed., revised and expanded. Kyiv: VD “Profesional”. 544 p. [in Ukrainian].